

IV. 1986.

ВАРТОЛОМЕЕВСКАТА НОЩЪ

въ

СОЛУНЪ

и

ГЕРОИЧНАТА ЗАЩИТА на БЪЛГАРСКАТА
ДРУЖИНА.

ШУТЕНЪ.

Издание Ив. Лъсичковъ.
1913.

УВОДЪ.

Както е известно, гърцитъ се установиха въ Солунъ като у дома си. Славния начинъ, по който тъ „прѣвзеха“ Солунъ, е известенъ на цѣлия свѣтъ, за да има нужда да го описваме. Българските войски бѣха натиснали отъ изтокъ турските, а отъ западъ „хитритъ“ гърци се натовариха въ треноветъ, съ които тържествено влѣзоха, като „побѣдители“, въ Солунъ. Такива лесни „побѣди“ едва ли нѣкога е имало.

Гърцитъ влѣзоха въ Солунъ и почнаха тамъ да хазайничатъ. Управлението на града тъ поеха въ своя ръцъ.

Въ Солунъ влѣзе заедно съ гърцитъ и една българска дивизия, която накара турцитъ да поискатъ „доброволно“ да се прѣдадатъ и то на гърцитъ, които бѣха много още далечъ и ако не бѣха треноветъ, съ които се домъкнаха до гръда, тъ щѣха да дойдатъ по-късно. Но влизането съ треноветъ и то „побѣдоносно“ въ единъ неприятелски градъ въ време на война е изобрѣтение на потомците на Леонида и тъ могатъ прѣспокойно да патентиратъ това си изобрѣтение. Българската дивизия квартирува въ Солунъ нѣколко мѣсеца, докато най послѣ тя по заповѣдь напусна града. Въ него бѣ оставена само една дружина български войници.

Но „храбритъ“ гърци, които можаха да „прѣвзематъ“ единъ градъ като Солунъ, не можеха да бѫдатъ спокойни при присъствието на една българска дружина въ своята срѣда.—Кой знае какво ли мисли

тая дружина, си казваха гърцитѣ. Трѣба да се избавимъ отъ нея.

И за тази цѣль тѣ извѣршиха едно злодѣяние, което постави нови клончета въ тѣхния „лавровъ“ вѣнецъ, който тѣ си свиха на „бойното поле“. Защо то, знае се, че гърцитѣ печелятъ „лаври“ само когато сж по 50 души срѣщу 1. Инькъ, тѣ съ тренове влизватъ „побѣдоносно“ въ „неприятелските редове“.

И тѣй, гърцитѣ на 17 юни 1913 г. прѣдприеха една недостойна и долна хайка противъ една шепа свои неприятели, като ги обрадиха съ 20 — 30 пжти по-многочислена войска. И се почна едно безумие, едно унищожение на хора въ срѣдата на единъ съ всемирна извѣстност градъ, за да изпѣкне още веднѣжъ недосѣгаемата „цивилизациѣ“ и „хуманност“, до която сж се добрали синоветъ на Елада.

И защо бѣ тая кървава баня, защо бѣ туй диво и безсмислено избиване на хора! Бѣщаиятъ историкъ ще запише, че въ 20 вѣкъ е извѣршено едно-човѣкоядие въ единъ центъръ, обитаванъ отъ „хуманинъ“ европейци. Той ще се погнуши отъ него и ще заклейми съ печата на позора неговитѣ автори и виновници.

I.

Грѣцката ПОДЛОСТЬ.

На 17 юни въ 1 ч. и 40 м. слѣдъ началникътъ на грѣцките войски изпратилъ до командаира на бѣлгарската дружина въ Солунъ слѣдното писмо.

„Солунъ, 17/30 юни 1913 год. Тѣй като бѣлгарската армия е отворила враждебни дѣйствия срѣщу нашата войска, имамъ честь да ви помоля да напустнете гр. Солунъ въ едночасовъ срокъ, начиная отъ приемането на настѣящето. Оружията на вашата войска да бѫдатъ предадени на отреденитѣ за тази цѣлъ офицери; вашиятъ офицери могатъ да си задържатъ сабитѣ. Войската ви ще бѫде откарана съ специаленъ влакъ до нашиятъ прѣдни постове и за тѣхната безопасност ще бѫдатъ взети мѣрки. Слѣдъ изтичанието на горѣспоменатия срокъ ще бѫда принуденъ, за голѣмо мое съжаление, да дамъ заповѣдъ, щото вашиятъ войски да бѫдатъ сметани и третирани като неприятелски. Благоволете да приемете увѣрение въ отличнитѣ ми почитания: генералъ (под.) Константинъ Каракисъ“.

Грѣцкиятъ ултиматумъ бѣше публикуванъ въ 7 ч. и 30 минути. Веднага улиците се заеха отъ грѣци патраули, които спираха и обезоружаваха всѣки срѣщнатъ бѣлгарски войникъ.

Френскиятъ консулъ г. Жосеминъ, се противопостави енергично и поиска срокъ на ултиматума да бѫде продълженъ вмѣсто до 5 и пол. ч. до 6 и пол. Очаквайки той срокъ, грѣцките войски окупираха всички улици, а така сѫщо заеха и таванитъ на иѣкои околни кжщи.

Грѣцката главна квартира и щаба на бѣлгарския гарнизонъ сж на площада „Хамидие“. Тѣхнитѣ

часови съж на единъ метъръ единъ отъ други и се глядатъ като озлобени кучета, отъ връме на връме се чуватъ гърмежи и се виждатъ конвоирани разоружени български войници, обградени отъ четири страни съ гръцки байонети.

Часть с ужасно мъчителенъ, защото изглежда, че българитѣ нѣматъ намѣреніе да се прѣдадатъ.

Какво ще стане?

Надѣсно отъ улица „Хамидие“, върху кулата, гърцитѣ инсталиратъ четири митральози; други съ поставени върху кулата „св. Георги“. Вижда се едно-усилено движение прѣзъ връмите, когато френския консулъ конферираше надълго съ коменданта на българския гарнизонъ, майоръ Лазаровъ, за да го съвѣтва да избѣгне лошитѣ случаи и да се прѣдаде.

Въ 6 и половина часа се свършващо сръкътъ, издѣйствуващ отъ френския консулъ. Незабавно гръцкитѣ отряди получиха заповѣдъ да обградятъ кжитѣ засти отъ българскитѣ войници. Българскитѣ часови напустнаха постовете си и се прибраха въ зданията, за да взематъ участие въ отбраната имъ. Мисията на френския консулъ не бѣше успѣла. Българскиятъ коменданть не бѣше приелъ гръцкиятъ ултиматумъ и думата бѣше дадена на оржието.

Между това разнесе се слуха, че едно сражение се е започнало вече между гърци и българи въ Вардарската улица, кждъто живѣятъ 40 български доброволци, които оказали едно горещо съпротивление на гърцитѣ, употребявайки даже бомби. Трѣбвало е да се размѣнятъ по-вече отъ 400 настрѣла, безъ да се смѣтатъ атакитѣ на ножъ отъ гръцка страна, за да се покорятъ българитѣ.

На площадъ „Хамидие“ гърцитѣ събраха сънти войски, а единъ гръцки офицеръ даде три пъти заповѣдъ на българитѣ да се прѣдадатъ. Точно въ 8 часа се чу единъ камбаненъ звънъ, слѣдъ което започна едно ужасно сражение.

Митральозитѣ и пушкитѣ на гърцитѣ обстрѣляха зданията на българитѣ, които отъ своята страна отговаряха съ сѫщата енергия, отъ всички дупки ю

даже отъ тавана. Цѣлата улица е въ огънъ, пращението е адско и гърмежитѣ се увеличаватъ съ напрѣдването на нощта.

Какво става въ тия кжщи засти отъ българитѣ и какво ще стане съ тѣхъ? Това се питаше съ скрѣбъ всѣки и всѣки получаваше убѣждението, че българитѣ съж рѣшени да се биятъ до смърть.

Въ 8 и половина часа гърцитѣ поставиха нѣколко полски ордия по тротоара срѣту зданията засти отъ българитѣ. Въ мрака на едно звѣздно небе започна канонадата, която причини веднага голѣми колони пламъкъ отъ вътрѣшността на обстрѣливаниетѣ здания. Слѣдъ това единъ гръцки офицеръ прѣустанови огъния и поднови заповѣдта си къмъ българитѣ за прѣдаване. На тази заповѣдъ единъ български офицеръ попита:

— Какви съж условията?

Гръцкиятъ офицеръ отговори:

— Никакви условия; сложете си оржието и излѣзвте.

— Не, отговори българскиятъ офицеръ, ние ще излѣземъ утрѣ.

Сражението се поднови.

Стѣнитѣ се разкъртватъ и българитѣ се бранятъ задъ стѣнитѣ на близкитѣ кжщи, до които съ се добрали.

Сражението се продължи така до 9 и половина часа, когато българитѣ, изнемогнали отъ множеството на неприятеля, трѣбващо да се прѣдадатъ. Тѣ излизаха единъ по единъ; веднага хващани и обграждани отъ евзонитѣ и критскитѣ джандарми.

Майоръ Лазаровъ, седемъ офицери и 1208 души войници бѣха натоварени на единъ парадъ за да бѣдатъ отведени неизвѣстно дѣ.

II.

Погрома на българите въ Солунъ.

Следниятъ разказъ е писмо отъ очевидецъ—българинъ въ Солунъ, печатанъ въ в. „Миръ“.

Въ понедѣлникъ сутринта, освѣнъ нѣкои гръцки съмейства, никой не подозираше това, което имаше да става него денъ. На нѣкои мѣста, обаче, около Солунъ, още зараньта били убити отдѣлни български войници, отиващи по нѣкаква работа. На обѣдъ замина г. Хесапчиевъ. Къмъ 1 часътъ войски заеха улицитѣ около кжитѣ на бълг. войници. Полицията прѣустанови движението и заповѣда да се затвори чаршията. Въ 2 часа почна сражението въ Грандъ хотелъ при бълг. поща, гдѣто имаше самоб—бълг. войника. Въ 4 часа почна залавянето на офицеритѣ, живущи въ частни квартири. На капитанъ Н. Ивановъ залавянето стана така: още въ 2 часа блокираха кжата гръцки войници, готови за бой. Въ 4 ч. влѣзна гръцки офицеръ съ 6 войника и 2 критянина и му каза на френски: „Моля, елате само за 10 минути въ нашата казарма“ (тя е недалече отъ кжата). Той отговорилъ: „Азъ трѣбва сега да съмъ при моите войници“. — Не, азъ имамъ заповѣдъ и вие да дойдете у насъ“. Ивановъ смърт револвера и шашката и тръгналъ. Въ 6 часа тъкмо (официално се казва въ 7 ч.) се почна ужасна прѣстрѣлка въ града съ митральози и топове, разбира се, гръцки. Всичко живо се изпокри и разплака. Общата канонада *неизпрѣжнато* продѣлжи до 6 ч. безъ десетъ минути сутринта. Послѣдната бомба се чу тъкмо до 8 ч. сутринта. Отдѣлни пушечни гърмежи продѣлиха до 16 $\frac{1}{2}$ часа, но градскиятъ шумъ не даваше да се чуватъ по-послѣ. Най-силна бѣше, почти отчена, топовната и бомбена канонада отъ 1 до

3 ч. прѣзъ нощта. Зданията, въ които бѣха български гѣ войски, особено онова на командантството, сѫ изцѣло продупчени отъ топоветѣ. Цѣла нощъ събраха ранени и убити и тутакси миеха улицитѣ отъ кръвъта. Въ вторникъ публиката разглеждаше плахо и озъртайки мѣстата. Поврѣдено е и болничното здание на бълг. Червенъ кръстъ. Прѣзъ цѣлия този денъ изпоарестуваха много българи, почти всички, които можаха да уловятъ. Плачъ е по българските кжди до олелия. Около митрополията, гимназията всички може сѫ изловени. Войските се заканватъ на женитѣ. Една жена съ б дѣница излѣзала да търси мжка си,eto трети денъ не се е върнала. Двѣ гимназистки въ Грандъ хотелъ били заклани. Арестите продѣлжаватъ усилено до днесъ. Хващатъ всички българи и тутакси ги изпращатъ съ пароходи.

Още въ вторникъ сутринта съ пароходъ изпратиха въ Гърция: о. Евлогия, управляващъ българската митрополия, Д-ръ Лазаровъ, 7 офицери начело съ майоръ Лазаровъ и много войници. Свещеницитѣ и дяконитѣ отъ митрополията сѫ арестувани и неизвѣстно дѣ сѫ. Въ срѣда оплѣниха всичко отъ двореца и митрополията, отдѣто натовариха много коля. Митрополията, слѣдъ като задигнали касата, архивата и мебелитѣ, оставили я затворена. Още вторникъ разграбиха всичко отъ всички български училища, които стоятъ сега пусти и затворени. Въ срѣда воденето на 10-на българи за парохода и причини ужасна паника въ града — всички людяни моментално бидоха затворени и хората изпокрити.

Г-жа д-ръ Иванова прѣзъ ужасната оная нощъ поискала закрила у австраийския консулъ, но ѝ била отказана, сѫщото и у английския ѝ съсѣдъ консулъ. Най-послѣ руския консулъ я взе у дома си. Шпиони кръстосватъ улицитѣ и не оставятъ нито единъ българинъ да се мѣри нѣкждѣ. Отъ три дена насамъ е блокирана кукушката махала и не пускатъ вътре нито хлѣбаринъ. Шо става тамъ? — Единъ Богъ за сега знае. Чува се, че арестували и много жени. Гръцкиятъ кралъ пристигна въ вторникъ рано сутринта, когато канонадата бѣше въ своя разгаръ. Той сега е на бойното поле и самъ телеграфира за успѣхъ на

гръцката армия въ тукашния официозъ „La Liberté“. Денъ и нощъ непрѣстанно отъ вторникъ насамъ носятъ ранени войници. Всички гръцки училища обърнаха на болници.

Всички български учители, неуспѣли да избѣгатъ или да се скриятъ, сѫ арестувани и изпратени въ Гърция. Арестуватъ отъ вчера насамъ и учителкитѣ. Никой отъ консулитѣ до сега не се застѣжи за българитѣ. А това е ужасно, защото тѣ виждатъ, тѣ всичко знаятъ. А нещастните затворници, които сѫ съ хиляди!... По-голѣма злоба до днесъ не съмъ виждалъ. И у турцитѣ бѣха затварянъ, но това което видѣхъ и прѣживѣхъ отъ гърцитѣ е хиляди пѫти по-ужасно. У тѣхъ нѣма милост! И сѣ съ измама и хитростъ.

До късно въ вторникъ нѣколкоубити български войници, между които единъ офицеръ бѣха оставени не вдигнати отъ мястото, дѣто бѣха убити, за да ги гледа публиката.

III.

Солунската трагедия.

Въ френския вѣстникъ „Le Temps“ се появи долното описание на солунската трагедия.

„Това събитие, което прѣживѣваме, ще бѫде записано въ историята, тѣй като се касае за едно четьречасово сражение, което стана въ сърцето на единъ сто петдесетъ хиляденъ градъ.

Слѣдъ прѣвземането на Гевгели отъ българитѣ и скжсането на гръцко-срѣбската врѣзка при тоя градъ, гръцкия комендантъ изиска, щото българския баталионъ, квартирующъ въ Солунъ, да не стои повече въ града. Българския генералъ Хесапчиевъ, който тукъ играе ролята на български дипломатически агентъ, можа да трѣгне, а българитѣ войници имаха прѣложение да заминатъ безъ оржието. Българитѣ не-

се подчиниха. Веднага бѣха взети мѣрки отъ гърцитѣ: улицитѣ бѣха заградени отъ гръцки войски и всички случајно минаващи български войници бѣха арестувани. Въ резултатъ на това се произведе голѣма паника между разнородното солунско население. Три български войници бѣха убити до гарата на линията Солунъ—Цариградъ.

Главнитѣ български сили бѣха разположени на лѣво, наблизо до квартираната на гръцкия генераленъ щабъ. Цѣла една махала бѣше окупирана отъ българитѣ, числеността на които вълизаше на 600—700 души. Въ 6 и половина часъ гръцки парламентъоръ бѣ пратенъ при българитѣ съ покана да се прѣдадатъ. На тази покана българитѣ заявили, че тѣ ще се защищаватъ до край, и че ще излѣзватъ отъ жилищата си само мѣртви, ако потрѣбва. Въ 7 и половина часъ единъ гръцки парламентъоръ извика отъ улицата на българитѣ, че е врѣме вече да се прѣдадатъ или умрать. Слѣдъ една минута, една силна трескавица се разнесе: всички гръцки войници започнаха да стрѣлятъ картечицитѣ поставени на връха на Бѣлата Кула и върху покривитѣ на околнитѣ кжци усилено дѣйствуваха. Българитѣ се защищаваха добре и стрѣляха усилено отъ прозорцитѣ на своята казарма. Прѣвѣтъ това врѣме, когато стрѣлбата бѣ най-усилена двама български войници се качиха на покрива на казармата си и отъ тамъ хвѣряха бомби. Тази усилена стрѣлба продължи цѣлъ часъ, обаче, за българитѣ тя бѣ безврѣдна, тѣй като стѣнитѣ на българската казарма бѣха доста дебели. Прочее, врѣме бѣше да заговарятъ топоветѣ. Българитѣ наново бѣха поканени да се прѣдадатъ. Тѣ отказаха.

Въ 8 и половина часа вечеръта едно тежко бучение се разнесе. Това бѣ първия топовенъ вистрѣлъ. Българитѣ се съпротивляваха още. Нападението продължаваше, като въ едно истинско сражение. Най-послѣдниятъ къмъ 9 часа вечеръта първата кжца се прѣдале: Петдесетъ български войници бѣха заловени, цѣли опушени отъ барутния димъ. Въ сѫщото врѣме друго сражение стана при Грандъ Хотелъ, кждѣто слѣдъ едночасовъ бой българитѣ най-послѣ се прѣдадоха.

Единъ български пост се съпротивлява чакъ до 6 ч. сутринта на другия день. Въ училището „Тареки“, кждъто 500 български войници квартируваха издигнаха бъло знаме и командира Лазаровъ съ още четирима български офицери пръговарятъ за предаването.

Общо число на българскитъ плъници вълизатъ на 1200 души войници, които бъха изпратени въ Пирей. Споредъ свѣдѣния отъ гръцки източникъ тази кървава солунска нощ струва на гърцитъ 170 убити и ранени, а на българитъ 80 души убити и ранени. Освѣнъ това гърцитъ сж арестували и голѣмъ брой македонски доброволци и комити.

IU.

Единъ срѣщу двадесетъ.

Гърцитъ, които пожелали да спечелятъ свѣти лаври, извѣршиха едно злодѣяние на 17 юни съ Солунъ. Това бъ единъ погромъ надъ шепа българи. Печалната слава, която гърцитъ придобиха, ще краси тѣхнитъ опереточни „побѣди“, на които тѣ излѣзоха майсторитъ въ Балканската война.

Оставената въ Солунъ отъ българитъ една пѣхотна дружина, подъ началството на майоръ Лазаровъ, създаваше не малко беспокойства на гърцитъ. Срѣчу тая дружина гърцитъ бъха оставили въ самия градъ Солунъ цѣла една дивизия, когато останалитъ тѣхни войски още отдавна сж разпратени на бивакъ по околните стратегически мѣста, които гърцитъ окупираха слѣдъ като рилската българска дивизия замина за Булаиръ. И въ послѣдно време, колкото отношеніята между българи и гърци ставаха по-натъгнати, толкова и намиращитъ се тукъ български войски се обкръжаваха отъ все по-силни гръцки части.

Гръцкитъ военни власти се опасяваха твърдѣ много да не би тая българска дружина, подпомогната отъ солунското българско население да извика мятежъ въ самия градъ въ моментитъ, прѣдшествуващи обявяването на войната и отвлече голѣми гръцки сили въ Солунъ, толкова необходими на гърцитъ, които и бѣзъ това се чувствуваха немощни предъ българскитъ сили. Неумѣстнитъ опасения на гърцитъ, че българското солунско население е въоружено и очаква само да му се подаде сигналъ за борба, извикаха и послѣдния страшенъ тероръ надъ него. И за да изплашатъ това население, а сжъ така да освободятъ рѣцѣтъ на оставената въ Солунъ дивизия, гърцитъ рѣшиха да свѣршатъ най-напрѣдъ съ българската дружина.

Българскитъ войски засмаха около 20 здания по булеварда „Хамидие“, като почнете отъ Беязъ Кule, до самитъ гръцки гробища. Тамъ се намира българското коменданство, слѣдъ това българската поща, по нататъкъ, отъ лѣва страна на булеварда, българска казарма и друга пакъ такава. На срѣщната страна на булеварда, нѣколко стотинъ крачки по-далечъ: голѣма военна болница и едно турско училище, сжъ така окутириани отъ българитъ. Срѣчу гробищата, дѣто и завѣршватъ сградитъ заети отъ българската дружина се намира втората голѣма българска болница.

Цѣлиятъ кварталъ „Хамидие“ още отъ прѣди нѣколко дни е опразденъ отъ своите мирни жители и всички кѣщи, разположени срѣчу ония, завзети отъ българитъ се изпълняватъ отъ гръцка пѣхота. Слагатъ се и митральози. Цѣла гръцка дивизия е тукъ, по булевардъ „Хамидие“, а сжъ така дадена е заповѣдъ на близки до Солунъ войски да бѣдятъ готови и потеглятъ за града при първа заповѣдъ.

Български войници се намиратъ и въ църквата „Св. София“. Всички близки до нея жилища сжъ така се блокиратъ отъ гръцка пѣхота, а цѣла една дружина е настанена въ църквата „Св. Димитъръ“, защото въ нейнитъ близки околности се намирали квартиритъ на български офицери.

Шепата български войници виждаха всички тия приготовления и съ стойческо хладнокръвие очакаваха момента, когато ще бждат нападнати. И тъ от своя страна взимаха мърки, укрѣпвайки зданията, които имъ служеха за жилище, съ каквото може. Иматъ приготвена и храна и вода за една по-дълга обсада.

Цѣлото чуждестранно население въ Солунъ съ настърхнали коси очаква страшния "моментъ", когато българитъ ще бждат нападнати. Колкото и да знае храбростта на българитъ, то все още не върва, че шепата герои ще се осмѣли да се противопостави на гръцките маси, толкова повече, че българитъ сѫ лишиени отъ артилерия, когато гърцитъ сѫ оставили въ Солунъ нѣколко батареи за бомбардиране заститъ отъ българитъ сгради.

Отъ 15 того всички улици въ които квартируватъ български войници и офицери сѫ изолирани. Тѣхнитъ входове и изходи сѫ засти отъ силни гръцки пѣхотни и кавалерийски отдѣления, които не пропускатъ да мине отъ тукъ никаква кола, никакъ минувачъ. Страхуватъ се гърцитъ да не имъ се притекатъ на помощъ българи отъ града.

Българската дружина е все още спокойна. Офицеритъ сѫ при своите войници. Не се отдѣлятъ, не напуштатъ своите квартири, защото въ всѣки жгъль на улиците дебнатъ силни гръцки отдѣления, получили заповѣдъ да арестуватъ всѣки български войникъ, който се появии.

Но ето настъпва и величествения моментъ. Гърцитъ получаватъ съобщения за започнатите сражения около Струма и къмъ Мошияно и Лефтери. Постигнатите отъ тѣхъ тамъ неуспѣхи ги озлобяватъ, толкова повече че споредъ получените съобщения сѫ дали голѣми жертви, и тѣ рѣшаватъ да свѣршатъ съ българската дружина.

Съобщенията между отдѣлните домове, засти отъ български войници сѫ прѣкъснати. Всѣка кѫща е отдѣлна крѣпость, съ отдѣлни защитници и отдѣлно началство. Гърцитъ все още се надѣватъ, че всичко ще се свѣрши благополучно и че българитъ въ последния моментъ, виждайки се поставени въ невъзможностъ да се бранятъ, ще сложатъ оржието.

Още отъ сутринта се забѣлѣзва едно особено движение между гръцките войски въ тия квартали. Пристига и артилерия, която се настанява на позиции срѣчу заститъ отъ българитъ кѫщи.

Къмъ обѣдъ гърцитъ изпращатъ въ българското команданство парламентъоръ съ покана, българитъ войски да прѣдадатъ оржието си.

Изпратения парламентъоръ се връща съ отрицателенъ отговоръ.

Гърцитъ все още се колебаятъ.

Прашатъ тѣ и втори и трети пътъ,—все сѫщия отговоръ. Ударватъ го на молби, изтьквайки невъзможността на българитъ, нито да се съпротивляватъ, нито да се спасятъ.

Винаги отговорътъ е единъ и сѫщъ, съ една и сѫща категоричностъ:

— Нѣма да се прѣдадемъ. Дайте ни свободенъ пътъ.

Така изминава врѣмето въ напразни прѣговори до петъ часа послѣ обѣдъ.

Градътъ е въ тревога. Всѣки знае вече, че само нѣколко момента го дѣлятъ отъ едно страшно сражение. Малко сѫ българитъ, наистина, твърдъ малко, само шепа хора, но все вдѣхватъ страхъ.

Но ето.

Едно гръцко отдѣление съ най-голѣма прѣдпазливостъ почва да се промъква къмъ българското команданство.

Единъ вистрѣль.

Откѣдъ се даде, неизвѣстно.

Това е сигналъ за една страшна борба, която продължи прѣзъ цѣлата ноќь.

Слѣдъ вистрѣла—залпъ. Гръцката пѣхота, залегнала, почва да обстрѣлва съ ураганенъ огньъ българското команданство.

Една друга гръцка рота е заела съсѣдното на българското, гръцко команданство и отъ тамъ обстрѣлва съ вихровъ огнь укрепънитъ въ сградата и залегнали въ неяния дворъ, на добри позиции, български войници.

Бягът се вече по цѣлия булевардъ. Срѣщу всички сгради, заети отъ български войници, се сипе дъждъ отъ куршуми, самитѣ тѣ на куршума отвръщатъ съ куршумъ. Едно рѣдко по своята ожесточеност сражение, въ което защитниците нѣматъ нико най-малкия шансъ за успѣхъ, нико за спасение, и въ които въпрѣки това се защищаватъ съ рѣдка самоотверженост.

Ново Термопили, въ което потомцитѣ на Леонина играятъ безславната роля на Ксерковитѣ пълчища.

Ето, понася се и пъсеньта на картечниците. Съ такива сѫ въоружени и двѣтѣ страни.

Далечъ, по цѣлия градъ, загърнала сега въ плената на нощта, се носи екота на стрѣлбата.

Нѣма солунчанинъ, който да е дрѣмналъ прѣзъ тая нощъ, и който да може да я забрави.

Ето гърцитѣ правятъ вече отчайни опити да завзематъ съ пристрѣль страшните български подслони. Това имъ костува само излишни жертвии. Нѣколко хвърлени умѣло отъ българска страна бомби, обръщатъ въ бѣгство нападателите. Всъ пакъ безъ успѣхъ оставатъ и тѣхните опити да подладятъ прибѣжищата на българите, като по такъвъ начинъ ги принудятъ да се предадатъ.

Всичко е напразнико. Безуспѣши оставатъ положенитѣ отъ гърцитѣ усилия да сломятъ упорития отпоръ на храбреците.

И тогава прибѣгиаха до послѣдното срѣдство.

Грѣмъ продира нощта. Артилерията започна да дѣйствува. Наближава момента, когато всяка по-нататашна съпротива ще стане невъзможна, когато гордите българи ще сложатъ оръжието.

Борбата е невъзможна, но тя продължава. Рушатъ се една слѣдъ друга сградитѣ, задъ чинито стѣни намѣрили бѣха закрила българските сокоди, безъ силна е пушката срѣчу мощното дѣйствие на всеразрушаващите снаряди, но все пакъ се биятъ.

Цѣли дванадесетъ часа да отстоявашъ срѣчу единъ двадесетъ пѫти по-силенъ противникъ, поставенъ въ едно положение на абсолютна безнадежностъ, — това никой не очакваше.

Часътъ е петь сутринята.

Първите отблѣсъци на зората привѣтствуватъ послѣдните усилия на защитниците, които не могатъ повече да се борятъ.

Гърцитѣ тѣржествуватъ. Неописуема е тѣхната радостъ. Като че ли сѫ сломили не една дружина, а ядрото на неприятелската армия. Българскиятъ флагъ се сваля на всѣкаждѣ и вместо него се издига гръцки.

Само надъ църквата „Св. София“, сега прѣкръстена отъ българитѣ „Св. Кирилъ и Методи“, още се вѣе български триколъръ.

Единъ часъ по късно, когато усилията на гърцитѣ се насочиха тамъ, сломена бѣ и тукъ българската съпротива. Околните сгради заети отъ български войници, които проявиха чудеса отъ храбростъ, сѫ развалини. Всичко е изпробито отъ куршуми и снаряди. Очудва се човѣкъ, какъ ония, които сѫ били вѫтре сѫ могли да се съпротивяватъ при такава обстановка.

Нѣма вече гърмежи. Само улиците сѫ задрѣстени и заглушени отъ шума на гръцките пълчища, които правятъ абсолютно невъзможно минаването.

На групи българските войници обградени отъ два пѫти по-многочисленъ конвой се изкарватъ отъ сградите, които станаха гробница на мнозина тѣхни другари и още веднага ги изпращатъ на пристанището.

Прашни отъ разрушенията на гранатите, изцапани, мнозина покрити съ кръвъ, тѣ не сѫ побѣдени, а побѣдители — тѣ гордо крачатъ между двѣтѣ колони съ щикове на пушките си гръцки войници.

На пристанището чака пароходъ. Тамъ амбаркиратъ българските герои и още вчера парохода потегли за Пирей. Гърцитѣ сѫ любители на зрѣлища и главната квартира бѣра зарадва столичното население.

Санитарни отряди започнаха да прибиратъ труповете.

U.

Вартоломеевската нощ въ Солунъ.

Нощта на 17 юни срещу 18 е истинска вартоломеевска нощ надъ българитѣ въ Солунъ. Проява на варварщината, тя ще биде едно вѣчно позорно петно за гърците, които въ своя подълъ страхъ я устроиха.

Тази сутринъ тукъ бѣше всичко спокойно. Къмъ обѣдъ се узна че гарата Tonction е била окупирана отъ гръцки войници, които убили двама български часови, които се възпротивили на гръцкото завладяване. Всѣкидневниятъ животъ обаче си течеше обикновено. Слѣдъ обѣдъ бѣхъ въ къщи; около 5 часа само излѣзохъ изъ града. Тъкмо прѣзъ това време електрическия трамвай прѣкъсна циркуляцията си и всичките му кола бѣха изпратени въ депото. Забѣлѣзаха се критски патрули, но бѣше невъзможно да заговоря съ тѣхъ. Въ града имаше една малка суматоха и нищо повече.

По всички жгли на улици имаше войници съ байонети и топове. Всички мостове бѣха окупирани. Прѣдъ кралската резиденция имаше една цѣла рота. Тя се раздѣляше на по малки групи. Срѣшиахъ единъ приятелъ.— „Не знаете ли? — попита ме — българитѣ сж принудени да прѣдадатъ оръжието си прѣди 6 часа. Това ще прѣдизвика ищо. Генералъ Хесапчиевъ напусна града по обѣдъ“.

Отидохме въ българското консулство. Българските чиновници стояха спокойни на ложната врата, на около 10 метра отъ която стояха гръцки войници.

Очите на българитѣ се обрѣзаха къмъ тѣхъ, като очите на младъ вѣлъкъ и като че ли искаха да кажатъ: „елате де!“ Въ вжтръшността на консулатото прѣзъ единъ прозорецъ се виждаха български войници играещи на карти.

Прѣзъ това време битката въ града се бѣше вече започнала. Въ Солунъ имаше около 900 — 1000 д. български войници. Тѣ сж квартирували въ къщи, разположени въ разни части на града. Една част отъ тѣхъ се намира въ българския кварталъ въ „Св. София“, една голѣма част около булеваръ „Хамидие“, а останалата част вънъ отъ града въ Кампания. Тѣхните къщи сж солидно построени и тѣ можаха да устояватъ дълго време срѣщу стрѣлбата на пѣхотата и митральозите.

Никой не прѣдполагаше, че българитѣ ще прѣдадатъ своите оръжия безъ да се биятъ.

Отъ нѣколко дни се говорѣше, че българската войска е засилена съ комити. Прѣдъ една седмица тукъ се мѣлвеше за слѣдните думи казани отъ генералъ Ивановъ прѣдъ офицерите отъ българския баталионъ: „Гопода, азъ ви поздравлявамъ, вие ще има да изпълните една славна роля“!

Въ Вардарската улица близо до Грандъ хотелъ, кѫдѣто се намираше сѫщо така единъ български полкъ, сражението се започна къмъ 5 часа слѣдъ обѣдъ. Защитниците стрѣляха отъ покривите. Прѣзъ прозорци тѣ хвърляха бомби. Хиляди гърмежи се чуха и слѣдъ това тишината настана. Една ужасна паника настана. Една ужасна паника обхвана цѣлото население. Уличите запустѣха. Всички се изпокриха въ къщите.

Тогава нѣколко къщи съ български войници въ булевардъ „Хамидие“ бѣха поканени да се прѣдадатъ. Тѣ не се прѣдадоха.

Сражението тукъ бѣше дълго. Отъ височините на Beazъ куле огънътъ на гръцките митральози разкъртваше фасадите на зданията.

Но когато гърците се впускаха да прѣвзематъ зданията, тѣ биваха покосявани отъ българските митральози. Отъ пукането на митральозите се различаваха ясно пушечните гърмежи и тукъ-тамъ лѣпежите на зданията падаха. Това продължи съ часове.

Въ 8 часа бѣше забранено да се излиза по улици. Най-сетне докараха и артилерия. Гранатите не закъсняха да прѣврнатъ зданията въ руини, срѣдъ които българитѣ продължаваха да се защищаватъ до последнъ издижене,

Дойде нощта, една нощ, спокойна и звездна. Но дълго време слъдъ полунощ се чуваха още шумът на кавалерията, буботенето на артилерията и експлозията на бомбитъ, показващи новата фаза във която влизаше балканската война.

Въ 6 часът сутринта боятъ се свърши. Въ 8 часът трамвая тръгна. Може да се каже, че загубитъ и повръдитъ не сѫ толкова значителни, колкото можеше да се предполагатъ слъдъ едно ожесточено дванадесетъ часово сражение. Въ Кампания българското консулство, въ кѫщата на генералъ Хесапчиевъ, българитъ се предадоха безъ бой — постове въ една или половина дружина войници. По булеварда „Хамидие“ заеманитъ отъ българитъ кѫщи сѫ надупчени отъ куршуми; за една кѫща дотръбва артилерия; слъдъ големи загуби останалитъ българи се предадоха. Въ кѫщите, въ дворовете се виждаха още мъртви. „Св. София“, старата византийска църква, не е пострадала. Само единъ куршумъ бѣ проникналъ въгрѣ и минарето бѣ закачено отъ нѣколко снаряла. Напротивъ — въ срѣщната кѫща, дѣто се намираше щабътъ на българитъ, борбата бѣше ужасна. Най-послѣ артилерията срути една стѣна, слъдъ което останалитъ живи се предадоха.

Когато обаче, прѣминахъ прѣзъ Вардарската улица и отидохъ въ българския кварталъ, срѣщнахъ единъ отрядъ плѣнени българи, повечето отъ които бѣха ранени. *Българитъ се бориха като лъзове, до последна капка кръвъ, скрити въ едно турско училище и една здрава кѫща, малко по горнъ отъ Димитринската черква. Тукъ имено бѣше тяхната най-силна позиция.*

Борбата продължава цѣла нощъ Българитъ си служеха най-вече съ ръчни бомби. Улицата бѣше тѣсна, та не позволяваща на гърцитъ да се доближатъ много до тѣхъ. Въ 2 ч. прѣзъ нощта артилерията можа да обстрѣля дѣтътъ кѫщи на Еди куле и почти ги разруши. И тогава гърцитъ успѣха.

Не далечъ въ една стара кѫща бѣха музикантътъ на баталиона, на брой 39 души. Тѣ имаха при себе си само своите пушки и се сражаваха цѣлата нощъ. Отъ покривите на околните кѫщи гърцитъ не-

прѣстано стрѣляха но българитъ не се прѣдаваха. Частьта стана б. Само нѣколко души живѣха още. Чухме ги да извикатъ още нѣколко пъти „ура“, и какътъ се окуражаваха: „Куражъ, братя, куражъ! и най-послѣ всичко замръ и когато гърцитъ се втурнаха въ кѫщи, никой не имъ се противостави, защото, може би, никой не бѣ останалъ живъ.

Съвсѣмъ не поврѣдени останаха българската гимназия и дѣвическото училище. Споредъ както ми се съобщи отъ българска страна, българскиятъ войници сѫ били твърдо увѣрени, че още въ 6 ч. ще имъ дойдатъ на помощъ български войски отъ Лангаза. И сто съ какво се обяснява тѣхното отчаяно, но геройско противене. Не се знае точно още какви сѫ загубитъ отъ двѣтъ страни. Навѣрно тѣ сѫ съ стотици. Плѣнени сѫ 8 български офицери, които веднага бѣха покачени на единъ параходъ, заедно съ войниците имъ. Редътъ въ града прѣзъ нощта бѣше много добъръ. Арестуванията на българитъ продължаватъ. Днесъ прѣли обѣдъ кралъ Константинъ пристигна. Сѫщо пристигна отъ Пирей единъ болниченъ параходъ.

VI.

Страшната нощна битка въ Солунъ.

Кореспондента на италианския вѣстникъ „Giornale del Matino“ е изпратилъ слѣдното описание за нощното грозно злодѣяние.

„Когато излѣзохъ на улицата, нощната битка бѣше въ разгара си. Три здания на ул. „Хамидие“, около които се води битката, сѫ на много места надупкани извѣнредно много отъ митральознитъ куршуми. На първата българска казарма, която е близо до грѣцката главна квартира, има широки дупки отъ по около 75 см. отъ гранатите на топовете. Лицето и

вътрешиността на казармата съм разрушени. Друго едно здание заплашва да се сгромоляса — до толкова много е било обстрѣлано отъ гранати.

Въ джамията „св. София“ постоянно влизатъ хора. Джамията е зира. Скъпоцѣнните мозайки по куполите съм останали неповрѣдени отъ гръцките гранати. Гръцки войници и офицери влизатъ въ джамията, обѣрнати отскоро въ православна черква, кръстътъ се и палятъ свѣщи предъ иконите на свѣтици. На куполите на старата джамия и на минарето се развиватъ гръцки знамена. Даже и на двѣтъ часовни турски болници съм издигнати гръцки знамена.

Въ двора на болницата има много волове и коне, избити прѣзъ време на сражението.

Когато борбата се завърши, една гръцка дивизия съм развѣто знаме влѣзе и излѣзе отъ квартала „Вардаръ“. Тя бѣше поздравявана отъ гръцкото население, а войниците пѣха героични войнишки пѣсни.

Споредъ вѣстникъ „Liberté“ органъ на гръцката главна квартира, въ сражението съм убити 63 войника и 27 граждани българи, а ранени съм около 200 души. Гърците съм дали 16 убити и 15 ранени. Всички плѣнени българи съм: 1267 войника, 24 начальствуващи лица и 80 граждани — българи — всички изпратени съ параходъ неизвестно дѣ.

III.

На другия денъ слѣдъ трагедията.

Долното описание на геройската съпротива на българската дружина противъ гръцките издѣвателства надъ нея заемаме отъ „Le Journal“. Туй описание е изпратено до вѣстника отъ неговия кореспондентъ.

Тази сутринъ царува тишина. Малко по-малко всички български постове се прѣлаватъ. Постъдни бѣха отъ училището „Тареки“, дѣто имаше петстотинъ български войника.

Въ 6 ч. 30 м. сутринъ командантъ на гарнизона, капитанъ Лазаровъ и четирма офицери заедно съ него вдигнаха бѣло знаме и се прѣдаха на едно съ войниците си като плѣнници. Съпротивлението бѣше продължило прѣзъ цѣлата ноќь. То бѣше героично, защото топоветъ и митральозитъ не прѣстанаха нито за моментъ. Ожесточени сражения станаха около Св. Димитръ. Св. София, която бѣше въ ръцѣ на българите, и бѣше отнета „на ножъ“, за да не пострада, като произведение на древното изкуство. Хиляда и двѣстѣ българи бѣха плѣнени и натоварени на параходи готови да тръгнатъ за Пирей. Убитите се прѣсметватъ на 90, отъ българска страна и около 10 отъ гръцка.

Порядъкътъ бѣше подържанъ прѣзъ цѣлото време, прѣзъ което траяха сраженията. Населението остана спокойно.

Кѫщите, въ които се бранѣха българите, прѣставляватъ една ужасна гледка. Азъ посѣтихъ нѣкои отъ тѣхъ.

Стѣните имъ съм напълно разкъртени отъ куршумите, а топоветъ съм отворили голѣми отверстия въ тѣхъ.

Въ училището „Тареки“ бѣше намѣренъ много хлѣбъ, което показва, че българите съм били рѣшени да се биятъ дѣлги дни,

Упорството на българите бѣше прѣвъзходно и безнадежно, защото тѣ не можаха да хранятъ надежди за устояване срѣщу своите обсадители. Естествено, жестътъ е величественъ. Прѣди заминаването си генералъ Хесапчиевъ каза на своите хора, че тѣ всички съм осаждени на явна смърть, но че ония, които искатъ да излѣзватъ отъ града ще трѣбва да смѣнятъ своя полкъ. Всички, обаче, останаха.

Макаръ че гърмежите на пушките, митральозите и топоветъ не прѣстанаха прѣзъ цѣлата ноќь, тая заранъ населението излѣзе спокойно по улиците, което показва колко много е навикнало то на вълненията.

III.

Протеста на българското правителство.

Българското правителство протестира прѣдъ гръцкото за злодѣянието, което извѣрши надъ българската дружина въ Солунъ. Ето и самия текстъ на протеста на българското правителство, както той бѣ прѣдаденъ официално въ пресата.

Българското правителство е разпоредило да се връчи въ Атина енергиченъ протестъ противъ безпрецедентното въ историята постъпление спрямо солунския български гарнизонъ, обезоръженъ брутално отъ гърци, безъ прѣдупрѣждаване на българското войсково началство и безъ да е била дадена на войската възможностъ да поискъ наставления. Общеизвестно е, че българската войска бѣше влѣзла въ Солунъ още при падането на града и квартируваше тамъ по заповѣдъ отъ генералния щабъ и по силата на едно съглашение между двѣтѣ съюзни правителства.

Прѣзъ врѣме на обезоръжаването имало убити и ранени голѣмо число български войници; останали-тѣ живи сѫ заточени въ Гърция.

Вследствие на туй вѣроломно и нечувано покушение, България иска слѣднитѣ удовлетворения:

1) Да се освободятъ веднага насилствено откаранитѣ въ Гърция наши войници, като имъ се повърне оръжието.

2) Да се възвѣрне първоначалното положение, като се допустне настаняването на наши войски въ Солунъ, споредъ сѫществуващето съглашение.

3) Да се повърнатъ всички имущества и помѣщания, които сѫ били въ владѣние на нашите войски въ Солунъ.

4) Да се даде обезщетение на пострадалитѣ.

5) Да се издигне българското знаме въ Солунъ съ подобающитѣ почести.